

คุณภาพห้องเรียนชายขอบ : โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา REMOTE AREA CLASSROOM : OPPORTUNITY AND EQUALITY IN EDUCATION

เมธี อนันต์

โรงเรียนสามัคคีพัฒนา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

Mathee Anan

Samakkhi Phatthana School, Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 3

Corresponding Author E-mail : matheea64@nu.ac.th

(วันที่รับบทความ : มีนาคม 26, 2566 ; วันแก้ไขบทความ : เมษายน 5, 2566 ; วันที่ตอบรับบทความ : เมษายน 12, 2566)

บทคัดย่อ

การศึกษาต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการนำมาวางแผนและตัดสินใจดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง คือ ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนชายขอบหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ครูมีความรู้ที่เชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ มีเจตคติเชิงบวกต่อการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่ห่างไกลและมีความสามารถสนับสนุนความเป็นไปได้ภายในระบบการจัดการเรียนรู้ให้ได้มากที่สุด การสนับสนุนผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและลดความแตกต่างระหว่างภูมิหลังและประสบการณ์การจัดการชั้นเรียนแบบเปิดโอกาสในการพัฒนาทักษะที่หลากหลาย เป็นไปเพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาทักษะทางสังคม ทางภาษา ทางปัญญา และใช้ทักษะทางกาย ที่สำคัญเป็นการกระตุ้นพฤติกรรมใฝ่สัมฤทธิ์และได้พัฒนาสมรรถนะตนเองจนถึงขีดสูงสุด การจัดการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่น คือ จัดการหลักสูตรและใช้หลักสูตรเดียวกันและปรับหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ตลอดเวลา รวมถึงความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในด้านการเรียนการสอน การสนับสนุนและบริหารจัดการการเรียนการสอนในพื้นที่ห่างไกลและกิจกรรมทุกกิจกรรมที่เสริมสร้างคุณภาพห้องเรียนชายขอบห้องเรียนพื้นที่ห่างไกล และเป็นไปเพื่อเกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่ชายขอบหรือพื้นที่ห่างไกล อย่างเสมอภาคและเท่าเทียม

คำสำคัญ : ห้องเรียนชายขอบ, ความเสมอภาค, โอกาสทางการศึกษา

Abstract

Education must be aware and give importance to planning and making decisions. Education management to create opportunities for access to quality education that is equal and universal is a success factor that facilitates education management in marginal schools or schools in remote areas, including the necessary infrastructure for life. Teachers have expertise in learning management, have a positive attitude toward teaching and learning in remote areas and have competence. Support as much as possible within the learning management system. Support for learners to be thoroughly educated and equality that values equality and minimizes differences between backgrounds and experiences. Classroom management opens up the opportunity to develop a wide range of skills. It is to create opportunities to develop social, linguistic, intellectual and physical skills. More importantly, it encourages achievement behavior and develops one's own abilities to the maximum. Flexible teaching arrangements are curriculum management and use of the same curriculum but adjust the course and learning management model to suit the situation all the time and cooperation with various sectors in teaching. Supporting and managing teaching and learning in remote areas and all activities that enhance the quality of remote area classroom and benefit the learning of learners in marginal or remote areas equally and equally.

Keywords : Remote Area Classroom, Equality, Opportunities in Education

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวมให้ดีขึ้น ทุกองค์การทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น ต่างเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนเรื่องการศึกษาในระดับโลก องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแห่งสหประชาชาติ 2030 (Sustainable Development Goals : SDGs) ข้อที่ 4 ว่าด้วยการสร้างหลักประกันว่า ทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมเท่าเทียม และสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (องค์การสหประชาชาติ, ม.ป.ป. : ออนไลน์) ความเหลื่อมล้ำทางคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังในระบบการศึกษาไทยมาอย่างยาวนาน จนส่งผลไปกระทบกับประเด็นต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โรงเรียนจำนวนมาก (มากกว่าร้อยละ 80 ของโรงเรียนทั้งหมด) อาจมีคุณภาพการเรียนการสอนต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำ ซึ่งทำให้เกิดความไม่ชอบธรรมต่อนักเรียนจำนวนหนึ่งจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการยกระดับคุณภาพมาตรฐานการเรียนการสอนของโรงเรียนทั่วประเทศไทยให้อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน ครูผู้สอนต้องมีความรู้ในสาระวิชาที่สอน ครูต้องมีวิธีการสอนสาระวิชานั้น ที่ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ ครูต้องมีใจรักที่จะสอน รวมถึงความภาคภูมิใจในการเป็นครู และวิชาชีพครู (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2564 : ออนไลน์) การปรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู โดยความสนับสนุนร่วมมือระหว่างโรงเรียน และชุมชนจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้นนักเรียนสามารถเลือกที่จะเรียนในโรงเรียนใกล้บ้านได้ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมคุณภาพชีวิตของคนไทยที่จะดีขึ้น

จากรายงานสภาวะการศึกษาของไทย 2564 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา พบว่า ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร ที่มีผลทำให้ประชากรวัยเรียนมีจำนวนลดลง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคม กลุ่ม Generation ต่าง ๆ มีวิถีชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคมที่แตกต่างกัน การจัดการศึกษาและการออกแบบการเรียนรู้ให้กับนักเรียน จึงควรออกแบบให้แตกต่างไปตามการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมทางสังคม ทักษะการทำงานที่ผู้ประกอบการต้องการให้มีการเสริมทักษะเดิมและเติมทักษะใหม่ซึ่งในปัจจุบัน ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับทักษะการคิดวิเคราะห์และการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Analytical thinking and innovation) ทักษะการเรียนรู้ เชิงรุกและมีกลยุทธ์การเรียนรู้ (Active learning and learning strategies) และทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical thinking and analysis) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565 : ช) และ ประเด็นท้าทายที่ส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายแม้ว่าการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 มีความก้าวหน้าผ่านการดำเนินงานในหลายโครงการ อย่างไรก็ตามรูปแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 ยังมีความท้าทายที่สำคัญในรูปแบบเดิม อาทิ ความพร้อมด้านทรัพยากรของโรงเรียนโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ห่างไกล สมรรถนะของครูผู้สอนสู่การเป็นครูยุคใหม่ การขาดข้อมูลในมิติที่สามารถสะท้อนคุณภาพของผู้สอนโดยเฉพาะสัดส่วนครูผ่านการทดสอบสมรรถนะรายสาขาในระดับสูงตามมาตรฐานนานาชาติซึ่งจะช่วยให้เห็นความก้าวหน้าของการดำเนินการตามเป้าหมายได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น (ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580, 2561)

สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร สรุปได้ว่ามีทั้งปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรค และปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนหลายประการที่ซับซ้อน มีความยากลำบากในการบริหารจัดการให้เกิดบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย เกิดความเสมอภาคอย่างทั่วถึงมีคุณภาพก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในโอกาส คุณภาพของนักเรียนและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดความเสมอภาคทางการศึกษาของ (Farrell, 1994 : 75) องค์ประกอบเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษามี 4 ประการ ดังนี้ 1) ความเสมอภาคในการได้รับโอกาสทางการศึกษา (Equity of Access) 2) ความเสมอภาคในการอยู่รอดในโรงเรียน (Equity of Survival) 3) ความเสมอภาคในผลผลิต (Equity of Output) และ 4) ความเสมอภาคในผลลัพธ์ (Equity of Outcome) แต่ปัญหาคุณภาพการศึกษาของไทยเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเรื้อรัง ผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดารของสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี การสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร ด้วยการถอดบทเรียน พบว่าสถานศึกษาได้มุ่งมั่นในการสร้างโอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ และเสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ได้ก่อให้เกิดแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร 6 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การจัดหาที่พักนอนให้กับ

นักเรียนที่มีภูมิลำเนาห่างไกลจากสถานศึกษา 2) การจัดการเรียนการสอนโดยให้ครูออกสอนในชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน 3) การจัดการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย 4) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการแก้ปัญหาขาดแคลนครู 5) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาที่สื่อสารปกติและภาษาไทย 6) จัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะชีวิต การประกอบอาชีพ บูรณาการกับหลักสูตรสถานศึกษา (มนต์นัทธ มโนการณ, 2560 : 70-78)

จากสภาพปัญหาข้างต้น การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างทั่วถึง จึงควรออกแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องบริบทสังคม เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในชั้นเรียนกับชุมชนที่มีโดยการมีส่วนร่วมของผู้สอน ผู้เรียนและชุมชนในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนในการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนเป็นฐาน ผ่านกลยุทธ์สำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1) การเชื่อมโยงวิทยาการสู่การให้บริการชุมชน 2) การจัดประสบการณ์เรียนรู้การเป็นพลเมืองที่ดี 3) การจัดการเรียนรู้ผ่านบริบทสภาพแวดล้อมโรงเรียนและชุมชน 4) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ผ่านสถานที่ที่สนใจ 5) การจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม 6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ (Melaville, Berg and Blank, 2015 : Online) อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ด้วยการเข้าถึงบริบทของชุมชน ส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาจากผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยการค้นพบปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ความรู้ที่ได้รับคือการนำไปแก้ปัญหา ส่งเสริมและพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน และแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างกลุ่มผู้เรียน ส่งเสริมความสามารถด้านการคิดแก้ปัญหา ทักษะการคิดสร้างสรรค์ และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณควบคู่กับการสนับสนุนและบริการชุมชนด้านการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค การส่งเสริมทักษะอาชีพ การสร้างเครือข่ายการศึกษา การสร้างคนคืนถิ่น การบูรณาการหลักสูตร รูปแบบการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูในพื้นที่ห่างไกล

คุณภาพห้องเรียนชายขอบ

ปัญหาที่ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ประสบเกี่ยวกับสถานศึกษาขนาดเล็กนั้น คือการที่โรงเรียนขนาดเล็กที่มีอยู่จำนวนมากนั้น ไม่สามารถสะท้อนถึงคุณภาพ และประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาได้ ซึ่งนายสุริยา ฮ่องเสนาะ วิทยากรชำนาญการ กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ได้รวบรวมและสรุปถึงปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ (อิทธิพล พลเยี่ยมหาญ, 2562 : 93-103)

1. โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล มีต้นทุนในการจัดการเรียนการสอนต่อหัวที่สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ เนื่องจากเกิดสภาวะประชากรที่มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องที่เกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม ปัญหาปากท้อง ส่งผลให้ประชาชนมีบุตรน้อยลง ปัญหาเด็กเรียนนอกระหว่างเรียน และการเลือกประกอบอาชีพ หลังจากสำเร็จการศึกษาการศึกษาภาคบังคับ ส่งผลทำให้ขนาดของโรงเรียนปรับเปลี่ยนเป็นโรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ทำให้ได้รับการจัดสรรงบประมาณที่ไม่เพียงพอส่งผลให้คุณภาพการศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร

2. เนื่องจากโรงเรียนแต่ละแห่งได้รับการจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาจากรัฐบาล เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดสรรเงินอุดหนุนรายหัวสำหรับนักเรียน ซึ่งการจัดสรรงบประมาณดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนที่มีนักเรียนจำนวนน้อย ได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยกว่าโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า ส่งผลให้โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนน้อยและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้อดลง

3. การขาดแคลนครูหรือบุคลากรผู้สอนเฉพาะทางและปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียน ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดสัดส่วนครู 1 คน ต่อนักเรียน 20 คน ซึ่งสัดส่วนดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการจัดสรรครูแก่นักเรียนบางแห่งที่มีจำนวนนักเรียนน้อย

จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลนั้น ส่วนใหญ่มีความยากลำบากในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพค่อนข้างมากด้วย เพราะงบประมาณที่มีจำกัดทำให้ไม่อาจจัดสรรสื่อการเรียนรู้ วัสดุ อุปกรณ์ในการส่งเสริมการศึกษาได้อย่างเหมาะสมอันจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาในระยะยาว แม้โรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลจะเป็นภาระด้าน

งบประมาณในระบบการศึกษา แต่ถ้ามองในมุมที่กลับกันแล้ว ก็อาจจะเป็นโอกาสที่ดีในการส่งเสริมการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ ได้เช่นกัน ด้วยพื้นฐานของโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลนั้น ส่วนใหญ่คือโรงเรียนเล็ก ๆ ที่กระจายตัวอยู่ในชุมชนที่อยู่ห่างไกล ซึ่งถ้าชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา ก็อาจเป็นโอกาสดีที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนเติบโตไปตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ อย่างมีคุณภาพได้ โดยผ่านรูปแบบการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ โครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา จนถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต ปัจจุบันโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคเหล่านี้ยังไม่ทั่วถึง บางโรงเรียนครูยังต้องพานักเรียนไปช่วยกันหาแหล่งน้ำ ไปทำประปาภูเขา เพราะน้ำคือต้นทางของทุกอย่าง จึงต้องให้ความสำคัญกับน้ำเป็นอันดับแรก ขณะเดียวกันก็ต้องมีความพร้อมของสถานศึกษา ครูผู้สอน ต้องการห้องเรียนที่สะอาด และปลอดภัย เพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขอนามัยที่ดีทั้งหลายเหล่านี้ อาจเรียกได้ว่า เป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่หลายชุมชนในพื้นที่ห่างไกล ส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษา รวมถึงความพร้อมของบุคลากรและอาคารสถานที่ที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ปริญญา ขาวสมุน, 9 กุมภาพันธ์ 2564)

จะเห็นได้ว่า คุณภาพการศึกษาของห้องเรียนชายขอบ หรือห้องเรียนในพื้นที่ห่างไกล ยังมีคุณภาพที่ต่ำกว่ามาตรฐานอันเนื่องมาจากปัจจัยขั้นพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคที่ยังไม่ครอบคลุม ปัญหาครูไม่ครบชั้น ไม่มีครูเฉพาะทาง ปัญหาคุณภาพชีวิตของครู บริบทและหน้าที่ของครูในโรงเรียนห่างไกลเหล่านั้น ครูต้องทำหน้าที่มากกว่า 3-4 หน้าที่ ครูเปรียบเสมือนผู้ปกครองของนักเรียนที่ต้องดูแลนักเรียน ปฏิบัติทุกหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐที่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่สำคัญ คือ การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพบริบทเชิงพื้นที่ในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ

ความเสมอภาคทางการศึกษา

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม และการศึกษายังถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญ และมีผลต่อความเหลื่อมล้ำในสังคม เช่นเดียวกับความแตกต่างด้านรายได้และทรัพย์สินของประชาชนที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา จากความสำคัญของการศึกษาในด้านที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำจึงทำให้รัฐต้องกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ทั้งนี้นโยบายด้านการศึกษาหนึ่งที่มักถูกนำมาใช้ในหลาย ๆ ประเทศ นั่นคือการจัดการศึกษาแบบให้เปล่า โดยการจัดการศึกษาแบบให้เปล่านั้น สามารถสร้างโอกาสทางการศึกษาและสร้างโอกาสในความเท่าเทียมให้กับเด็กในสังคมได้ เนื่องจากการจัดการศึกษาแบบให้เปล่าสามารถช่วยให้เด็กทุกคนเข้าถึงการศึกษาได้โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว แต่อย่างไรก็ตามการได้รับโอกาสทางการศึกษาก็ไม่ได้หมายความว่าเด็กทุกคนจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน (รัชวดี แสงมเหษณ์, 2560 : 35-41) ดังนั้นความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจึงเป็นความท้าทายสำคัญสำหรับประเทศไทย ทั้งในมุมมองของโอกาสการเข้าถึงการศึกษาและในมุมมองของคุณภาพการศึกษาหรือผลการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือทักษะที่จะเกิดกับผู้เรียน

สิงคโปร์ เป็นอีกหนึ่งประเทศที่มีความหลากหลายของประชากร ทั้งด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม สังคม ภาษา และเศรษฐกิจ สิงคโปร์จึงได้ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางการศึกษาและเน้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างเสมอภาคในห้องเรียน โดยในส่วนของการขับเคลื่อนความเสมอภาคในห้องเรียน สิงคโปร์ได้ให้ความสำคัญกับเด็กนักเรียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย มีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับนักเรียน การปรับสภาพแวดล้อมในห้องเรียนให้เหมาะสม เช่น การจัดที่นั่ง และการกำหนดข้อตกลงในห้องเรียนที่สอดคล้องกับนักเรียน รวมถึงการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากที่สุด การจัดการเรียนรู้ให้ความสำคัญกับครูและความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้โรงเรียนมีความเสมอภาคมากขึ้นโดยหลังจากจัดการเรียนรู้ครูจะได้ร่วมกันสะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นการให้พื้นที่ทางสังคม ที่ปลอดภัยในการร่วมกันและอภิปรายมุมมองเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน (กรกมล ศรีวิวัฒน์, 2564 : ออนไลน์)

การจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเสมอภาคในห้องเรียนของไทย ได้เริ่มถูกขับเคลื่อนโดยกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

พ.ศ. 2561 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการจัดตั้งกองทุนเพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาควบคู่ไปกับการเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพครู รวมทั้งหน่วยจัดการเรียนรู้ เป็นหน่วยงานของรัฐและมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี ปัจจุบันการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเสมอภาคในห้องเรียน โดย กสศ. ยังไม่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการ รูปแบบกระบวนการส่งเสริมหรือขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากในช่วง 3 ปีแรก (พ.ศ.2562–2564) ของการดำเนินงาน กสศ. มุ่งส่งเสริมให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ สามารถเข้าถึงการศึกษาที่สอดคล้องกับความเป็นรายบุคคล ตามศักยภาพในทุกกลุ่มเป้าหมายควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและหน่วยจัดการเรียนรู้ (กองทุนส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษา, 2564) กสศ. ได้จัดทำโครงการพัฒนาครูและโรงเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (Teachers & School Quality Program : TSQP) ในพื้นที่เป้าหมาย 291 โรงเรียนครอบคลุม 35 จังหวัด เพื่อสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัด สพฐ. ในชนบทที่มีเด็กและเยาวชนซึ่งขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาสและผู้ด้อยโอกาสอยู่หนาแน่น ให้เป็นโรงเรียนที่สามารถพัฒนาคุณภาพต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ หรือ Whole School Approach ทั้งด้านการบริหารจัดการโรงเรียน และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ระดับชั้นเรียน เพื่อให้นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ขณะที่นักเรียนยากจนด้อยโอกาสได้รับการดูแลอย่างเต็มศักยภาพ โดยครูจะมีความสามารถในการประเมินและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล

การส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบ

การพัฒนาหรือแนวทางการส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบหรือห้องเรียนในพื้นที่ห่างไกล เริ่มจากการวิเคราะห์ถึงปัญหาและความพร้อมของโรงเรียนเพื่อมุ่งพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน และทำให้นักเรียนในพื้นที่ห่างไกลได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามบริบทของพื้นที่ที่นักเรียนอาศัยอยู่ แม้ในพื้นที่ห่างไกลเหมือนเป็นภาระด้านงบประมาณในระบบการศึกษา แต่ถ้ามองในมุมที่กลับกันแล้ว ก็อาจจะเป็นโอกาสที่ดีในการส่งเสริมการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ ได้เช่นกัน ด้วยพื้นฐานของในพื้นที่ห่างไกลนั้น ส่วนใหญ่คือโรงเรียนเล็ก ๆ ที่กระจายตัวอยู่ในชุมชนที่อยู่ห่างไกล ซึ่งถ้าชุมชนเข้มแข็งแล้วเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนา ก็อาจเป็นโอกาสที่ดีที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนเติบโตไปตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ อย่างมีคุณภาพได้ โดยผ่านรูปแบบการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2563 : ออนไลน์) มีการส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบ ดังนี้

1. **ส่งเสริมการศึกษาต่อควบคู่กับทักษะวิชาชีพ** โรงเรียนพยายามส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่ออนาคตที่ดีของนักเรียน โดยเฉพาะการศึกษาต่อในสายอาชีพ ที่ยังเป็นที่ขาดแคลนในตลาดแรงงาน ในระหว่างที่จัดการเรียนการสอนปกติควรส่งเสริมนักเรียนเพิ่มเติมโดยจัดอบรมฝึกทักษะอาชีพให้กับนักเรียน เพื่อให้มีทักษะไปใช้ประกอบอาชีพในอนาคต และยังสามารถสร้างรายได้เสริมในระหว่างเรียน เช่น ตัดผม ซักรีด ซ่อมจักรยาน ขนมหอย การนวดแผนไทย ทักษะอาชีพต่าง ๆ ที่นักเรียนสามารถทำได้จริง เพราะที่ผ่านมาในสังคมปัจจุบันผู้คนเกิดภาวะว่างงานมากขึ้น

2. **สร้างพลังเครือข่ายลดความเหลื่อมล้ำ** ความเหลื่อมล้ำยังเป็นประเด็นสำคัญมากในบริบทการศึกษาและสังคมไทย ด้วยพื้นฐานปัจจัยหลายอย่าง ทั้งระบบสาธารณสุขโลก ความหลากหลายของชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย พื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ล้วนส่งผลถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือแม้กระทั่งวิกฤตโรคอุบัติใหม่อย่างโควิด-19 ยิ่งส่งผลให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำของคนด้อยโอกาสมากขึ้น การจะทำให้นักเรียนด้อยโอกาสในพื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสที่เทียบเท่าในเมืองนั้น ผู้บริหารครูและบุคลากรทางการศึกษาถือเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถนำการเปลี่ยนแปลง แต่จะทำอย่างไรถึงจะนำพาพาหนะที่ ความรับผิดชอบ และความไว้วางใจจากสังคมที่เชื่อมั่นในความเป็นครู ไปสู่การเสริมสร้างพลังเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้ได้มากที่สุด

3. **ส่งเสริมคุณภาพชีวิตครู** นอกจากจะหมายถึงคุณภาพของโรงเรียนในเมืองกับชนบทที่มีคุณภาพต่างกันแล้ว ยังมีเรื่องของคุณภาพชีวิตบุคลากรทางการศึกษาที่มีช่องว่างอยู่มาก แล้วในอนาคตก็จะยิ่งกว้างออกไปอีกด้วย วงรอบของครูที่บรรจุครั้งแรกในถิ่นทุรกันดาร พอพัฒนาความสามารถถึงระดับหนึ่งก็จะย้ายเข้าไปอยู่ในเมือง ผลคือครู

ที่มีความเชี่ยวชาญมาความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ก็ไปรวมตัวกันในโรงเรียนในเมืองหรือโรงเรียนขนาดใหญ่ ด้วยเหตุผลดังกล่าวต้องสร้างความเชื่อมั่นให้ครูได้มีแรงจูงใจว่าการทำงานในพื้นที่ห่างไกลก็มีหนทางก้าวหน้า ก็ไม่จำเป็นต้องย้ายไปโรงเรียนแห่งใหม่ ครูจะมีความเข้าใจพื้นที่ ข้อจำกัด ปัญหาอุปสรรค และสามารถออกแบบการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ โดยการนำความรู้ประสบการณ์มาพัฒนาได้ในระดับท้องถิ่น

4. การศึกษาสร้างคน “คืนถิ่น” การพัฒนาการศึกษาของคนชายขอบได้อย่างยั่งยืนและเท่าเทียม นักเรียนชนบทก็ไม่จำเป็นต้องใช้บทเรียนเดียวกันกับเด็กในเมืองเสมอไป ซึ่งนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลควรได้ความรู้ที่ตอบสนองกับความต้องการในการใช้ชีวิตของตนเองจะเห็นได้ว่าความเหลื่อมล้ำการดำเนินชีวิตล้าสมัยในพื้นที่ห่างไกลคนชายขอบจึงมีแนวคิดที่ย้ายถิ่นฐานออกจากชุมชนเพื่อเข้าไปอยู่ในเมือง ฉะนั้นจะทำอย่างไรให้บุคคลเหล่านั้นมองเห็นคุณค่าในวิถีของชุมชนตนเอง และพร้อมจะกลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง

5. สร้างการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ โรงเรียนบนพื้นที่ห่างไกล เป็นโรงเรียนที่มีความยากลำบากในการจัดการศึกษาทั้งการเดินทางและความเป็นอยู่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และอยู่ติดชายแดน จึงจำเป็นต้องมีการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วม ออกแบบการจัดการเรียนรู้ของตนเองทำอย่างไรถึงจะรู้วิธีการเรียนที่มีประสิทธิภาพกับผู้เรียนได้ และคัดเลือกเนื้อหาที่ควรเรียนมาก่อนเน้นให้มีการบูรณาการเพิ่มขึ้นและเน้นทักษะการเรียนรู้ กระบวนการตั้งคำถาม สืบค้น สรุปความรู้ นำเสนอ ทักษะแก้ปัญหา ที่สำคัญคือสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน

6. การบูรณาการหลักสูตร เป็นการนำความรู้มารวบรวมประมวลไว้ในหน่วยเดียวกัน สำหรับโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้ให้บังเกิดผลตามที่ต้องการ สำหรับการบูรณาการเนื้อหาวิชา สามารถดำเนินการได้โดยศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรจากนั้นนำวัตถุประสงค์ตลอดจนเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มวิชา ที่สอดคล้องกันมาเชื่อมโยงสู่การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ แล้วนำมากำหนดกิจกรรมเพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้ครั้งเดียวพร้อมกันในแต่ละช่วงชั้น

7. ความร่วมมือจากชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนในเรื่องการขาดแคลนครู งบประมาณไม่เพียงพอและขาดสื่อเทคโนโลยี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา องค์กรท้องถิ่น เครือข่ายสถานศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนให้โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล ได้รับการพัฒนาต่อยอดทั้งในด้านการบริหารจัดการ งบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า ห้องเรียนชายขอบหรือห้องเรียนในพื้นที่ห่างไกลที่สามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน และทำให้ผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกลได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามบริบทของพื้นที่ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ และถึงแม้ว่าโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลจะมีคุณภาพการศึกษาที่ด้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ เพราะในบางพื้นที่ในถิ่นทุรกันดารโรงเรียนเพียงหนึ่งแห่งหรือครูเพียงหนึ่งคนร่วมกับภาคีชุมชนก็มีคุณค่ามากพอ สำหรับผู้เรียนที่ด้อยโอกาสสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับผู้เรียนได้ถ้าทุกภาคส่วน การส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบตามแนวทางที่กล่าวมาข้างต้น

แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบ

การจัดการเรียนรู้ในบริบทห้องเรียนชายขอบหรือห้องเรียนในพื้นที่ห่างไกลการเรียนรู้ในชีวิตจริงหรือการเรียนรู้ในสถานการณ์จริงที่มีบริบทและสภาพแวดล้อมเฉพาะ การออกแบบการเรียนรู้ในสถานการณ์จริงถือเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยากและท้าทาย นอกจากนี้สภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาคนก็เป็นเรื่องสำคัญมาก ผู้เรียนในห้องเรียนชายขอบหรือห้องเรียนในพื้นที่ห่างไกล มักสูญเสียโอกาสในการพัฒนาตนเองให้เท่าเทียมกับผู้เรียนในเมืองใหญ่ ทั้งนี้ยังมีจุดเด่นที่เป็นโอกาส คือ สภาพแวดล้อมและชีวิตจริงในสังคมชนบท เอื้อต่อการเรียนรู้ได้มากกว่า เพราะยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์และมีความหลากหลาย มีวิถีชาวบ้านที่แฝงไปด้วยภูมิปัญญาให้ได้ศึกษาเรียนรู้ มีวัฒนธรรมและกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นในกลุ่มขนาดเล็กที่สามารถค้นหาและถอดความรู้เพื่อให้เกิดการพัฒนาจากข้างในตัวเอง เกิดการปรับทัศนคติ ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาพฤติกรรมไปในทางบวก มีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบ ดังนี้

1. การเรียนรู้ผ่านการทำงาน (Work-Based Learning) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดพัฒนาการทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เนื้อหาสาระ การฝึกปฏิบัติจริง ฝึกฝนทักษะทางสังคม ทักษะชีวิต ทักษะวิชาชีพการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง โดยโรงเรียนต้องร่วมมือกับแหล่งงานในชุมชน รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม และวิธีการประเมิน

2. การเรียนรู้ผ่านโครงงาน (Project-Based Learning) การเรียนรู้ด้วยโครงงานเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญรูปแบบหนึ่ง ที่เป็นการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในลักษณะของการศึกษา สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ประดิษฐ์คิดค้น โดยครูเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ให้ความรู้ (Teacher) เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) หรือผู้ให้คำแนะนำ (Guide) ทำหน้าที่ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีม กระตุ้น แนะนำ และให้คำปรึกษา เพื่อให้โครงการสำเร็จลุล่วง ประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยโครงงาน สิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ด้วย PBL จึงมีใช้ตัวความรู้ (knowledge) หรือวิธีการหาความรู้ (Searching) แต่เป็นทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ทักษะชีวิตและประกอบอาชีพ (Life and Career Skills) ทักษะด้านข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารและเทคโนโลยี (Information Media and Technology Skills) การออกแบบโครงงานที่ดี จะกระตุ้นให้เกิดการค้นคว้าอย่างกระตือรือร้นและนักเรียนจะได้ฝึกการใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และแก้ปัญหา (Critical Thinking & Problem Solving) ทักษะการสื่อสาร (Communicating) และทักษะการสร้างความร่วมมือ (collaboration) ประโยชน์ที่ได้สำหรับครูที่นอกจากจะเป็นการพัฒนาคุณภาพด้านวิชาชีพแล้ว ยังช่วยให้เกิดการทำงานแบบร่วมมือกับเพื่อนครูด้วยกัน รวมทั้งโอกาสที่จะได้สร้างสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนด้วย

3. การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity-Based Learning) ในการยึดหลักการให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการเรียนโดยการปฏิบัติจริงในสถานการณ์ที่จำลองหรือเกิดขึ้นจริง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และแก้ปัญหา การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ต้องเป็นกิจกรรมที่ Activity เป็นหลักในการเรียนการสอน โดย การปฏิบัติจริง ในเนื้อหาทุกกระบวนการของการเรียนรู้ถือว่าเป็นการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองสมาชิกทุกคนในกลุ่มเป็นผู้ปฏิบัติ ผู้สอนเป็นโค้ช รวมถึงกิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ต้องมีความตรงเชิงเนื้อหาสาระนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสนุกสนานมีความสนใจมุ่งมั่นพร้อมที่จะเรียนรู้ และไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย

4. การเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหา (Problem Based Learning) เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดจากเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยการศึกษาปัญหาที่สมมุติขึ้นจากความจริง แล้วผู้สอนกับนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ ปัญหาเสนอวิธีแก้ปัญหา หลักของการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานคือการเลือกปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาการสอนและ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม วิเคราะห์ วางแผนกำหนดวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทให้คำแนะนำ แก่ผู้เรียนขณะลงมือแก้ปัญหา สุดท้ายเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการแก้ปัญหาผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสรุปผลการแก้ปัญหา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงสิ่งที่ได้จากการลงมือแก้ปัญหา

5. การเรียนรู้โดยใช้แหล่งกิจกรรมของชุมชน (The Use of Community Activity) เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสิ่งที่จริง สถานการณ์ที่เป็นจริงจากบริบทชุมชนท้องถิ่นของตนเอง รวมถึงการเชิญวิทยากร ประชาชนชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการฝึกสติปัญญา ความคิดหรือฝึกทักษะทางสังคมด้านต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ทุกอย่างที่จะช่วยให้เขาสามารถแสดงความรู้สึกนึก คิดของตนออกมาได้การเรียนรู้โดยใช้แหล่งกิจกรรมของชุมชน (The Use of Community Activity) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการปฏิบัติจริงด้วยกระบวนการกลุ่มส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ชุมชนในด้านต่าง ๆ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต การเรียนรู้วิธีนี้จึงเป็นรูปแบบกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้สอนในรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการปลูกฝังความเป็นไทยและความเป็นเลิศด้านอาชีพท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพห้องเรียนชายขอบหรือห้องเรียนพื้นที่ห่างไกล จะต้องจัดการเรียนรู้ที่สามารถผสมผสานตามหลักการข้างต้นเข้าด้วยกัน วิธีการหนึ่งคือการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Learning Integration) เป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน โดยการผสมผสานความรู้ ตามบริบท และสภาพแวดล้อมที่ปเรียนรู้ผสมผสานกระบวนการสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ ในขณะเดียวกันก็ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมอันดีงาม ผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการนี้จะเกิดการพัฒนาตนเองโดยการเชื่อมโยงภายในตนกับบุคคลอื่นและสิ่งอื่น ๆ ที่ได้เรียนรู้นำมาสู่การสร้างสมดุลในตนเองให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงในทุก ๆ มิติ ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและบริบทแวดล้อม ดังนั้นหากได้รับการพัฒนาด้วย กระบวนการ เช่นนี้เข้า ๆ การพัฒนาตนเองก็จะไม่หยุดนิ่งและจะพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องท่ามกลางสรรพสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา การจัดการเรียนรูแบบบูรณาการจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนตาม แนวคิดเชิงปรัชญาที่เน้นการพัฒนาคนให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขบนวิถีชุมชนท้องถิ่น

บทสรุป

การเน้นสร้างโอกาสที่เสมอภาคแก่นักเรียนจากชายขอบหรือพื้นที่ห่างไกล โดยส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา และการพัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้อง ได้รับความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับชาติจนถึงบริบทท้องถิ่นนำไปสู่ห้องเรียนที่มีคุณภาพ การจัดสรรเงินอุดหนุนและทรัพยากรที่จำเป็น ระบบสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาในโรงเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียน ทั้งแหล่งเรียนรู้บนพื้นที่ ภายภาคและพื้นที่เสมือนจริง การพัฒนาคุณภาพชีวิตครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ห่างไกลให้มีกำลังใจ มีความก้าวหน้า ในวิชาชีพ พร้อมทั้งการพัฒนาทักษะอาชีพตามความเหมาะสมให้กับผู้เรียน เพื่อให้ประเทศไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์ให้สามารถดำรงชีวิต อย่างมีคุณภาพ และการส่งเสริมให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยอาศัยการส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบ เช่น การส่งเสริมการศึกษาต่อควบคู่กับทักษะวิชาชีพ การสร้างพลังเครือข่ายลดความเหลื่อมล้ำ การส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตครู การศึกษาสร้างคน “คืนถิ่น” การสร้างการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ การบูรณาการหลักสูตร และความร่วมมือ จากชุมชน ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมการศึกษา ยุทธศาสตร์คุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ห่างไกล มาช่วย ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ห่างไกล โดยจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพห้องเรียนชายขอบแบบบูรณาการ ที่ผสมผสานการเรียนรู้ผ่านการทำงาน (Work-Based Learning) การเรียนรู้ผ่านโครงงาน (Project-Based Learning) การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity-Based Learning) การเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหา (Problem Based Learning) การเรียนรู้โดยใช้แหล่งกิจกรรมของชุมชน (The Use of Community Activity) เป็นการจัดประสบการณ์ ให้แก่ผู้เรียนโดยการผสมผสานความรู้ ตามบริบทและสภาพแวดล้อมที่ไปเรียนรู้ผสมผสานกระบวนการสอน หรือกระบวนการเรียนรู้ในการดำรงและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขบนวิถีชุมชนท้องถิ่น และที่สำคัญต้องจัดให้มีการวัดผลประเมินผลที่แตกต่างไป โดยเน้นการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง นอกเหนือจากตัวชี้วัดตามสาระการเรียนรู้ที่ คิดว่าสำคัญ ชิ้นงานและพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนสามารถดำเนินต่อไปได้ท่ามกลาง สถานการณ์ที่ไม่เอื้ออำนวย

เอกสารอ้างอิง

- กนก วงษ์ตระหง่าน. (2564). การสอบแข่งขันเข้าโรงเรียนชื่อดัง : ภาพสะท้อนความเหลื่อมล้ำคุณภาพทางการศึกษา. [Online]. Available : <https://thailand.un.org/th/sdgs/4>. [2565, ธันวาคม 28].
- กรกมล ศรีวัฒน์. (2564). เปิดบทเรียนการส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน. [Online]. Available : <https://www.eef.or.th/educational-equality-in-asian/>. [2566, มกราคม 22].
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2563). 5 นวัตกรรม ที่จะมาทำให้ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาหายไป ภายใต้นโยบาย All for Education. [Online]. Available : <https://www.eef.or.th/knowledge-19-10-20/>. [2565, ธันวาคม 18].
- อิทธิพล พลเยี่ยมหาญ. (2562). โรงเรียนขนาดเล็ก ปัญหาใหญ่ของการศึกษาไทย. วารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม, 6 (2), 93-103.
- ปริญญ์ ขาวสมุน. (2564, กุมภาพันธ์ 9). ‘เด็กชายขอบ’ กับคุณภาพ ‘การศึกษา’ ในวันที่ห้องเรียนยังหลังคารั่ว ใน กรุงเทพมหานคร. [Online]. Available : <https://www.bangkokbiznews.com>. [2565, ธันวาคม 25].
- มนต์ธนา มโนการณ. (2560). การสังเคราะห์การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและทุรกันดาร. วารสารวิชาการ ศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18 (1), 70-82.
- ประกาศ เรื่องยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 83 ก. 31-40.
- รัชต์ แสงมเหษณ์. (2560). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น. วารสารรัฐศาสตร์และ รัฐประศาสนศาสตร์, 8 (1), 31-40.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). สถานะการศึกษาไทย ปี 2564 สถานการณ์การจัดการศึกษาตามแผน ปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. นนทบุรี : บริษัท เซ็นจูรี่ จำกัด.
- องค์การสหประชาชาติ. (ม.ป.ป.). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในประเทศไทย. [Online]. Available : <https://thailand.un.org/th/sdgs/4>. [2566, มกราคม 10].
- Farrell, J. B. (1994). Social Equality and Educational Expansion in Developing Nations. The

International Encyclopedia of Education, 2 (9), 75.

Melaville, A, Berg, A. C., & Blank, M. J. (2015). **Community-based learning : Engaging students for success and citizenship**. [Online]. Available : <http://digitalcommons.unomaha.edu/slcepartnerships/40>. [2022, December 24].